

VARVAREN

2017 Nr 2

Föreningen 20 år.

Den 25 september är det 20 år sedan Varfshistoriska föreningen i Göta Älvdalen bildades vid ett möte på Lödöse museum. Man beslutade att föreningen skulle arbeta för att bevara, öka och sprida kunskap om varvens och de varvsanställdas betydelse och historia i Göta älvdalen från Vänern till Bohus. Initiativtagare var Eric Persson med flera som innan mötet den 25 september hade haft flera sammankomster och bl.a. träffat Varfshistoriska Föreningen i Göteborg som var den enda varfshistoriska föreningen som fanns då. Idag är det föreningar på de flesta gamla varvsorterna och Nätverket Svenska Varv arrangerar varje år tillsammans med någon förening ett Varvsforum där representanter från de olika föreningarna träffas och utbyter erfarenheter.

Vår första styrelse fick följande sammansättning: Erik Olson ordförande, Eric Persson sekreterare, Tore Welén kassör, Lennart Tideman vice ordförande, Evert Karlsson vice sekreterare samt Ingvar Persson och Ralph Romell. Under hösten började insamlingen av olika föremål och i slutet av året var en föreningslokal på Hedevägen klar. Vi hade vid årsskiftet 1997/1998 132 medlemmar.

År 1998 arrangerade vi den första resan som gick till Sjötorp och en "Varvsvandring" till de gamla varvsplatserna i S:t Peder och Tunge. Detta har sedan blivit återkommande arrangemang. Under hösten ordnade vi en utställning om varven i Göta älvdalen på Lödöse museum. Bland besökarna fanns representanter från Sjöfartsmuseet i Göteborg. De erbjöd oss att visa vår utställning där och vi tackade ja. Den 30 januari 1999 invigde landshövding Göte Bernhardsson i stort sett samma utställning på Sjöfartsmuseet. Utställningen fick stor publicitet bl.a. med ett inslag i Västnytt och den fick många besökare. På hösten startades, i ABF:s regi, en studiecirkel kallad "Varvsminnen".

År 2000 började vi ge ut informationsbladet "Varvaren" och vi fick tillgång till lokaler i Lyckhem där vi kunde förvara våra föremål och bygga upp en liten utställning. 2001 fick vi större lokaler på Lyckhem och lämnade föreningslokalen på Hedevägen. Vi fick också möjlighet att visa en permanent utställning om varven på Lödöse museum. Den utställningen öppnades i september.

År 2002 arrangerades i samarbete med Lödöse museum den första "Varvs- och sjöfartsdagen". Detta har sedan blivit ett årligt återkommande arrangemang. Vi fick också besök av bogserbåten Rex från Hallstahammar som firade 100 år. Den byggdes på Thorskog år 1902.

I maj 2003 ordnade Nätverket Svenska Varv för första gången ett Varvsforum. Första dagen var i Göteborg och andra dagen i Lödöse. Vår första bok "Lödöse Varf - Sveriges äldsta skeppsbyggeri mot västerhavet" blev klar under hösten och i december fick vi ta emot Lilla Edets kommuns kulturpris.

2004 började vi med "Varvs- och sjöfartskafé" i vår föreningslokal på tisdagskvällar under vinterhalvåret och vi startade en studiecirkel med uppgift att bygga en modell av Lödöse Varf.

På årsmötet 2005 beslutades att vi skulle vidga verksamheten och även ägna oss åt sjöfarten i området och namnet på föreningen ändrades. Tage Bengtsson valdes till kassör efter Tore Welén. Vi gjorde förändringar i utställningen på museet för att få plats med en temautställning. Den första visade skrovkonstruktion på 1930-talet. "Sjöfartens miljöer" var årets tema på "Kulturhusens dag" och vi visade Lödöse Varf och Munthers Båtbyggeri. Det var många besökare hos Munthers och det uppmärksammades med ett inslag i Västnytt och Landet runt.

2006 gav vi ut publikationen "Varvsminnen från Lödöse". Den byggde på studiecirkeln med samma namn. I början av 2007 var modellen av Lödöse Varf klar och placerades i utställningen på Lödöse museum. Vi fick besök av ännu en bogserbåt från Thorskog nämligen Rolf som byggdes 1906, men firade med återbesök efter 101 år. Lagom till föreningens 10-årsjubileum i september var boken "Thorskogs Mekaniska Verkstad och Skeppsvarv" färdig.

Vid årsmötet 2008 lämnade Erik Olson, efter drygt 10 år som ordförande, över uppdraget till Bert Kopp. Vi fick bidrag från Riksantikvarieämbetet till ny datautrustning och därmed möjlighet att göra vårt

material mer överskådligt och lättillgängligt. I samarbete med ABF drev vi en studiecirkel om sjöångmaskiner. Vi hade vid årsskiftet 2008/2009 371 medlemmar, som är det högsta medlemsantalet vi haft.

Under 2009 arbetade vi mycket med att registrera och katalogisera vårt material i datamiljö. Under hösten samlades en grupp för att gå igenom våra foton och bilder och försöka identifiera personerna m.m. På årsmötet 2010 lämnade Tage Bengtsson sitt uppdrag som kassör och efterträddes av Jan-Erik Nordström. En temautställning om "Båtarna på älven" fram till ångfartygens tid visades på Lödöse museum. Under 2011 gjordes en stor renovering av Lyckhem vilket innebar mycket arbete med omflyttning i våra lokaler. Vi fick i gengäld snyggare lokaler när det väl var klart. Efter ombyggnaden har även andra föreningar tillgång till delar av föreningslokalen. Vi visade en temautställning om "Ångbåtarna på älven" och genomförde två mycket uppskattade resor med Elfkungen mellan Vänersborg och Göteborg. Under 2012 och 2013 arbetade vi mycket med att få ordning på allt efter renoveringen av föreningslokalen samt med registrering. Forskningen efter nya uppgifter, som pågår hela tiden, inriktades speciellt på varven som funnits i Tunge socken.

2014 tog vi fram en temautställning om "Dagens fartygstrafik på älven".

I maj 2015 arrangerade vi tillsammans med Nätverket Svenska Varv ett Varvsforum i Trollhättan och Lödöse. Vi stod också för programmet på Kulturarvsdagen på Lödöse museum. Temat var "Människors värv och verk – en resa i industri- och teknikhistoria".

I slutet av 2016 gav vi ut vår 4:e publikation, boken "Skeppsbyggeri vid Göta älv i Tunge socken".

I år har vår utställning på Lödöse museum flyttats och i samband med det fått en uppfräschning och en mer enhetlig utformning.

Vi har lyckats samla in mycket under åren, bl.a. tack vare er medlemmar, och kännedomen om varvsplatserna och sjöfarten på älven har ökat, men fortfarande återstår mycket innan föreningens mål är förverkligade.

Stig Bratt

Älvbåten Hildur (Carmen).

År 1888-89 byggde Assarebo varv i Gärdhems socken en älvbåt av ek och fura på kravel som fick namnet Hildur. Assarebo var ett typiskt träbåtsvarv. Det startades troligen av Andreas Andersson i början av 1840-talet och drevs fram till omkring 1910. Den siste ägaren var Svante Edvard Olsson. Varvet var mest produktivt på 1880 och 1890-talen då man byggde många älvbåtar (älvpesar), men man byggde också slupar, galeaser och skonare. År 1912 köpte Kungliga Vattenfallstyrelsen varvsområdet eftersom det till stor del skulle hamna under vattnet i samband med höjningen av älvens vattenstånd 1916.

Älvbåten Hildur var 21,2 m lång och 6,5 m bred och dräktigheten var drygt 56 bruttoton. Hon hade, som andra älvbåtar, ett helt öppet lastrum och saknade överbyggnad. I fören fanns en skans och i aktern en kajuta. Masten var nästan 20 m hög med ett råsegel (vikingasegel) som hade en yta på omkring 170 kvadratmeter. Det höga seglet behövdes för att fånga vinden i älvdalen.

Första redaren för Hildur var byggmästaren Philip Jacob Rapp i Göteborg. Man fraktade tegel till Göteborg från Torpa tegelbruk som också ägdes av Rapp. Hemorten var Torpa Bruk i Fors. År 1906 förbyggdes Hildur på Assarebo och 1912 såldes hon till Vänersborg. Tegelmästare Karl Johan Karlsson blev huvudredare. 1914 såldes Hildur för 7 000 kronor till Transportbolaget Elfsbåtarna i Vänersborg.

1925 tog bruksägaren Gunnar Wulf på Tenggrenstorps tegelbruk i Vänersborg över Hildur, som då var den sista älvbåten som inte hade någon maskin utan bara råsegel. Han lät bygga om fartyget och satte in en maskin på 30 hk. Namnet ändras till Tenggrenstorp II. Befälhavare blev Bror Erik Sjöberg från Hjærtum och 1937 blev han också ägare till fartyget. Namnet ändrades till Carmen och hemorten blev Hjærtum. 1947 fick hon ny ägare igen, men blev kvar i Hjærtum. Det var Evald Gerhard Johansson i Utby som köpte henne. 1954 köpte Nils Hjalmar Nilsson på Kållandsö Carmen för 4 500 kr. Han lät bygga om henne på Trellevarvet bl.a. utrustades hon med en kran och en maskin på 100 hk. Nils Nilsson, som hade egen ishantering och islada i Gunsbo vid Hörviken, använde Carmen för att frakta is till Göteborg och västkusten. Så småningom blev det transport av massaved och kvarts, men 1970, efter 82 år, blev Carmen liggande vid Gunsbo på Kållandsö. 1979 såldes hon till Trellevarvet som plockade ur allt användbart. 1981 sänktes Carmen vid Carlosgrunds fyr utanför Kållandsö.

Stig Bratt

Kommande aktivitet.

Följande aktivitet är inplanerad:

- Varvs- och sjöfartskafé i föreningslokalen börjar den 3 oktober och håller på till och med den 12 december.

Stig Bratt

Varfs- och Sjöfartshistoriska Föreningen i Göta älvdalen

Långgatan 9, 463 71 Lödöse

Telefon 0706-079545 E-post: info@ varfshistoriska.se

Styrelsen:

Bert Kopp 0303-33 60 85, Jan-Erik Nordström 0520-66 04 71,

Stig Bratt 0520-751 22, John-Rolf Johansson 0520-980 76,

Åke Karlsson 072-23 31 159, Erik Kolthoff 073-42 57 546,

Lars Magnusson 076-78 44 667, Urban Pettersson 0520- 66 03 69

Björn Sörgaard 031-32 27 436.